

Микола Козуб

Микола Козуб

КОМАНДИР

РІЗУН

*До 55-х роковин загибелі
полковника Василя Андрусяка-„Різун“
(11.01.1915 – 24.02.1946)*

Дрогобич
Видавнича фірма
„ВІДРОДЖЕННЯ“
2001

ББК 63 (4Укр)
К-57

В центрі книжки образ легендарного командира Чорного лісу сл. п. майора (посмертно полковника) Василя Андрусяка – „Різуна“ – „Грегота“ (1915-1946). Видання приурочене 55-річчю від дня загибелі героя.

Редактор видання *Валентина Савчин*

Художник *Мирослав Гаталевич*

Автор вдячний дружині полковника В. Андрусяка п. Євгенії Андрусяк-„Мрії“ та п. Кузьмі Хобзею за надані матеріали і знімки до книжки

СПОНСОРИ ВИДАННЯ:

**Народний депутат України по Калуському в/о № 85
Ігор НАСАЛІК,**

**Калуська міськрайонна станиця Всеукраїнського братства УПА
ім. полк. В. Андрусяка („Різуна“ – „Грегота“)
(станичний Іван КУЛЬЧИЦЬКИЙ),**

Конгрес Українських Націоналістів Калущини,

**Калуська міськрайонна організація Всеукраїнського об'єднання
ветеранів (голова Богдан МАЗУР),**

**Івано-Франківська обласна організація Партії Зелених України
(голова Надія РИМ),**

Івано-Франківська міська рада (голова Зіновій ШКУТЯК),

Калуська організація Демократичної партії України,

ВАТ „Калуський завод будівельних машин“ (директор Мирон МАКАР),

МП „Ескіз“ (директор Ганна ПАВЛИШИН)

Фірма „Калушнерудпром“ (Галина і Петро ПІДКАМІННІ),

ТзОВ „Гоба“ (директор Сергій БАРНА),

К 0503020600-1 Без оголошення
2001

ISBN 966-538-069-9

© М. Когут, 2001.

© ВФ „Відродження“, 2001.

Там у лісі, в темних борах,
Грають сурми бойові,
Там гуляють різунівці,
Славні лицарі грізні.
Там вперед веде Провідник,
Вірний друг наш бойовий,
На його наказ цохвили
Всі готові йти у бій.

(З пісні „Про полковника Різуна“)

ПЕРЕДМОВА

Холодного лютого дня 1996 року з членами калуської станиці Братства вояків УПА мені довелося долати вантажівкою нелегку дорогу із села Грабівки до пам'ятного хреста командирові Василеві Андрусяку – „Різуну“, що в глибині Чорного лісу. Це святе місце, що розташоване на межі Калуського і Богородчанського районів, щороку скликає до себе тих, хто у серці береже славу Української Повстанської Армії, колись нескореного клаптика рідної землі.

Стояв я у колі родини командира (були присутні дружина Євгенія Андрусяк і син Василь) та колишніх упівців і здавалось, що чую голосне повстанське „Слава! До переду!“ А ще постріли крісів і вибухи гранат. Попереду партизанських лав він – Командир. З далековидом на грудях, автоматом у руках. Керує боєм...

Спала мені тоді думка – взятись за перо і увічнити для нащадків ім'я славного сина України – командира УПА Василя Андрусяка (псевда Різун, Грегит).

Нелегко давалась ця праця. Брався я за перо... і відкладав його. Чи зумію донести до читача образ славної пам'яті командира Різуна? Не раз задавав собі це питання. Знову сідав до столу...

Автор вдячний за підтримку станичному Братства вояків УПА Калущини Івану Кульчицькому, членам КУНу Павлу Терпаку, Кузьмі Хобзею, Богдану Мазуру, Олегу Кушлику. Їхня віра в мене додала наснаги до праці.

І ось книжка „Командир Різун“ перед тобою, Читачу. Читай і нехай у твоєму серці назавжди залишиться образ сл. п. Василя Андрусяка (1915–1946).

МОЛОДІ РОКИ. НАВЧАННЯ У ГІМНАЗІЇ

Майбутній герой Чорного лісу народився 11 січня 1915 року в родині снятинських міщан Василя і Євдокії Андрусяків. Хлопець був четвертою дитиною в сім'ї. Старшими від Василька були брат Олександр і сестри Марія та Анна.

Василь Андрусяк
(„Грегіт“-„Різун“)

Молодший Андрусяк з дитинства вирізнявся гострим розумом і непересічними здібностями, завдяки чому самотужки опанував початкову освіту. У 1925 році Василь успішно склав іспити до Снятинської державної гімназії.

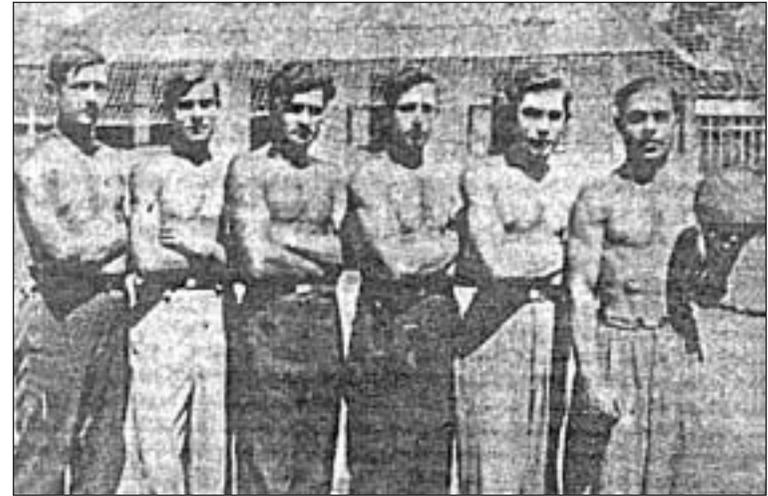
Бунтарський характер В. Андрусяка вже тоді дав про себе знати. Коли на обкладинці підручника з української мови хлопець побачив напис „Руська книжка“, то слово „Руська“ закреслив і натомість вивів „Українська“. Це було не до вподоби директору гімназії і вчителям-полякам. Останні навмисне

почали ставити Василеві двійки з метою виключити хлопця з гімназії за неуспішність. Тільки завдяки опіці зі сторони о. Й. Проця і вчителів В. Рудка і М. Мойсяка цього не сталося.

У віці сімнадцяти років Андрусяк вступив свідомо у ряди юнацтва ОУН, що існувала у Снятинській гімназії. З часом Василь став одним із активних її членів.

— Запальними розмовами, знанням історії рідного краю, силою незламної волі і духу Василь надихав, запалював наші молоді серця вогнем глибокої національної свідомості, — ділиться спогадами про В. Андрусяка його земляк Василь Чепига.

Разом з іншими юнаками ОУН він розмножував і розповсюджував листівки, в яких закликали не коритися польській владі. В ніч на 3 травня 1933 року, день польської конституції, група підпільників зірвала з пошти у Снятині

Василь Андрусяк (перший зліва) серед членів команди з відбиванки (волейболу)

польський прапор і вивісила український синьо-жовтий стяг. Поліція збилась з ніг, шукаючи, хто це зробив.

Довгий час польській поліції не вдавалось вийти на слід ретельно законспірованої підпільної організації ОУН у Снятині. На жаль, Василеві Андрусяку уникнути арешту не вдалось, як і закінчити гімназію. Заарештувавши члена юнацтва Івана Баб'юка, який розклеював антипольські листівки, поляки вийшли на осередок ОУН у Снятинській гімназії. Поліцаї зробили обшук у хаті Андрусяків і знайшли папір, на якому друкувались листівки.

ПЕРШИЙ АРЕШТ. НА ЧОЛІ „СОКОЛА“. ПОВІТОВИЙ ПРОВІДНИК ОУН

Учень восьмого класу Василь Андрусяк за приналежність до підпільної організації був виключений із Снятинської гімназії і заарештований поліцією. Два роки молодий патріот провів у самотній камері Коломийської тюрми.

У 1935 році Андрусяк повернувся додому. Навчання продовжувати не було можливості.

– „Вмієш політикувати – вмій заробляти і на хліб“, – сказав батько. Василія нікуди не приймали на роботу, як неблагоннадійного.

– „...Перепишешся на поляка і будеш мати працю, – казали роботодавці, – а ні, то йди дробити камінь на вулицю“.

При допомозі батькових знайомих Василь поступив на посаду секретаря до українських адвокатів у Снятині. За один злотий у день сидів над паперами зранку до вечора.

Тоді ж В. Андрусяк очолив на Снятинщині молодіжне товариство „Сокіл“. Письменник і видавець Михайло Бажанський у книзі „Вічно житимуть“ (Детройт, 1984) писав про свого земляка:

„...Вже у дуже молодих роках він (Андрусяк. – Авт.) став добрим організатором молоді. Був основником „Сокола“ на Балках. До того „Сокола“ належала вся інтелігентна молодь Снятина... При тому Василь був працьовитий, ідейний і здібний...“.

Активними членами снятинського „Сокола“ були брати Дмитро та Ілля Ткачуки, Микола Фрондзей, Адам Опарук, Василь Радевич, Михайло Садовий та багато інших. Вони

Товариство „Сокіл“ (1938 р.).
В центрі (у майці) Василь Андрусяк

Члени юнацтва ОУН. В центрі – Василь Андрусяк

часто організували фестивали, на яких хлопці демонстрували своє спортивне вміння.

1936 року Василь Андрусяк під псевдом „Чорний“ став повітовим провідником ОУН. Щонеділі разом з Іваном Камадом та іншими підпільниками роз’їжджав по селах Снятинського повіту. Перед молоддю Тулукова, Княжого, Будилова, Русова, Вовчківців виступали з рефератами з історії України, читали твори Т. Шевченка, І. Франка, Б. Лепкого, відроджували у юних серцях любов до рідного краю.

Крім підпільної роботи Василь щорічно брав участь у святкуваннях роковин від дня народження Великого Кобзаря, що їх проводила снятинська „Просвіта“ у місцевому Народному домі.

На одному із свят, 9 березня 1937 року, Андрусяк познайомився із сімнадцятилітньою дівчиною Євгенією Гуцуляк. Ось що вона пише у своїх „Спогадах“:

„...На святкування дня народження Шевченка прийшла до „Просвіти“ з батьком. Зі сцени з рефератом виступав незнайомий юнак. Він говорив запально і переконливо, мав чудовий дар мови. Це був, як я взнала пізніше, Василь Андрусяк.

Друга зустріч відбулася через рік, коли мене з сестрою Марійкою запросили до спортивного товариства „Сокіл“, що діяло у Снятині. Тоді ми познайомилися ближче, зав’язалася дружба. Спочатку ми навіть соромилися зізнатися у своїх почуттях – хіба можна про це говорити, коли є важливіші громадські справи...“.

„ВИЗВОЛЕННЯ“ 1939 РОКУ. ДРУГИЙ АРЕШТ

1 вересня 1939 року фашистська Німеччина напала на Польщу. Через шістнадцять днів „братню допомогу“ галичанам надала червона армія, перейшовши кордон по річці Збруч. Настали чорні дні для моїх свідомих земляків. Почались арешти, вивезення у Сибір.

В неділю, 5 жовтня 1939 року, Василь Андрусак був заарештований органами НКВС. Допитував його чекіст капітан Ніколаєв, представник нової „народної влади“. Три місяці Василь перебував під слідством. Нічого не добившись, чекісти змушені були його звільнити. Та не надовго...

З німецького полону повернувся Адам Опарук, який став станичним Снятинської районної станиці. Хлопці відновлюють із членів „Сокола“ мережу ОУН у місті. Вчилися конспірації, проходили ідеологічний вишкіл. Зв'язковою між звенами підпільників була Стефанія Чорнушка.

Андрусак поступив на навчання у Коломийське педагогічне училище, не полишаючи роботи у підпіллі ОУН. Василь мав можливість частіше бувати у Коломії у справах організації.

Коли взимку 1940 року Андрусак йшов на зустріч із зв'язковим, почув позаду кроки. Тільки встиг озирнутись, як двоє чекістів у цивільному навалились на нього, скрутили руки. Передали солдатам місцевого гарнізону, щоб відвезли у НКВС. Зумів тоді втекти.

Остерігаючись ще одного арешту, який міг бути останнім, Андрусак звернувся у Коломийське райвно, щоб його направили на вчительську роботу. Вибір випав на с. Зелене Жаб'євського (тепер Верховинського) району.

НА ВЧИТЕЛЬСЬКІЙ РОБОТІ

Весною 1940 року в Снятині пройшли великі арешти. За „тридцять юдиних срібняків“ хтось продав підпілля ОУН. Більшовики заарештували Василевих товаришів – Миколу Фрондзея, Адама Опарука, Михайла Садового, Стефанію Чорнушку й інших. В армії був заареш-

тований і брат Олександр Андрусак. Всі вони були розстріляні у Станіславській тюрмі напередодні війни.

Чекісти розшукували і Василя Андрусяка. Побували у педучилищі, дізнались, що він працює у с. Зеленому, в Карпатах. Василь чекав кур'єра із-за кордону, щоб перейти на угорську сторону. В останню, перед відходом, ніч до сина пішки із Снятина прийшла мати.

– Мамо, Ви? Як? Звідки?

– До тебе, сину, – пішки. Аби застерегти. В Снятині весь „Сокіл“ виарештували, тебе шукають.

– Мамо, дороженька. Не можна вам тут залишатись. У мене можуть забрати. Повертайтеся додому.

Поцілував востаннє заплакані материнські очі. І довго-довго дивився неньці вслід, чия постать незабаром зникла за обрієм.

Того ж вечора вбіг до хати учень його класу.

– Вчителю, тікайте! До школи приїхали москалі, вас шукають. Їдуть сюди.

Господар тільки встиг заховати Василя, як почув грокіт у двері. Відчинив.

– Где твой квартирант?

Смикалистий господар давай нарікати на нього:

– Я думав, що це він. Познайомився із молодого вчителькою, тай пропадає вечорами коло неї... Немає квартиранта...

– Где она живет?

– Та десь біля церкви...

Побачивши, що ліжко квартиранта не розстелене, чекісти забралися з хати.

Того ж вечора Василь Андрусак перейшов кордон.

В УГОРСЬКОМУ КОНЦТАБОРІ

Через кілька днів після повернення додому в Снятин, Євдокія Андрусак була заарештована з чоловіком НКВС. В Архангельську область їх вивезли разом із дочкою Марією і дружиною сина Олександра з дітьми. Зуміла уникнути арешту дочка Анна, яка вийшла заміж за Петра Кишкана; останній, за дорученням підпілля, працював у снятинській міліції.

...Перейшовши кордон, Василь був заарештований мадярами. Останні звинуватили його у шпигунстві і хотіли віддати москалям.

– Я вирвався звідти не для того, щоб ви мене повернули совітам. Краще розстріляйте.

Андрусяка помістили у концентраційний табір. Під час однієї з прогулянок розговорився із наглядачем, що трохи знав українську мову.

– Маю добрий годинник, можу поміняти на компас і карту.

Мадяр обіцяв подумати. Через день приніс, що просив Василь. Віддаючи, запитав:

– Тікати хочеш? Чергуватиму післязавтра... Зрозумів?

Домовившись ще з двома ув'язненими, Андрусяк втік з концтабору. Через кілька днів їх зловили недалеко австрійського кордону. Жорстоко побили, стали заставляти до важкої роботи.

– Не буду працювати. Перейшов кордон, щоб боротися із совітами.

Друга втеча була щасливішою. Через кілька днів Василь голодний і виснажений перейшов кордон і добрався до Відня. Тут, у мальовничих околицях австрійської столиці, в Зауберсдорфі, проходив підготовку український батальон „Роланд“, утворений з ініціативи ОУН(б).

В РЯДАХ БАТАЛЬОНУ „РОЛАНД“. ПОВЕРНЕННЯ У СНЯТИН

Недалеко Відня Андрусяка затримав патруль австрійської поліції. Добре знання німецької мови допомогло Василеві звільнитись від поліцейської опіки. Вже наступного дня наш земляк був у розташуванні батальону „Роланд“ у Зауберсдорфі, де зустрів багатьох знайомих.

Після тижневого відпочинку В. Андрусяк почав піхотинський вишкіл, що тривав більше двох місяців. Як згадував пізніше Василь, навчання тривало зранку до вечора, поки на спині через мундир не виступав піт... В перший тиждень вишколу ломила спина і боліли ноги, та з часом втягнувся.

Хлопці батальону жили очікуванням майбутньої війни між Німеччиною і Советським Союзом. На початку червня 1941 року батальон „Роланд“ виступив у похід через Руму-

нію в Україну. Ой, як довго тягнулись два наступних тижні... Ранок 22 червня батальон зустрів недалеко советського кордону.

Перейшовши о п'ятій годині ранку кордон, вояки „Роланду“ вступили на землю України і рушили в сторону Одеси. Звідси походом мали дійти до Києва, де на Софіївській площі разом із добровольцями із „Нахтігалю“ мали проголосити відновлення Української держави...

Андрусяк в складі „Роланду“ дійшов тільки до передмістя Одеси, де німці, обступивши силою легіон, змусили українців скласти зброю.

Добровольці „Роланду“ обурювались:

– Ми пройшли вишкіл, щоб воювати із совітами. Хочемо продовжувати похід...

У німців була відповідь: якщо хочете воювати, одягайте мундир вермахту. Добровольці з українців не пішли на співпрацю з ворогом.

В липні 1941 року В. Андрусяк повернувся у Снятин. Згадує Євгенія Андрусяк:

„...Я працювала в магазині „Народної торгівлі“. До мене забігли дівчата із радісною новиною – „Василько повернувся!“. Спочатку не повірила. Не знала, де він, бо мої листи у с. Зелене повернулись назад. А тут – дома. Я застала його в оточенні дівчат і хлопців. Всі розступилися і Василь підійшов до мене, міцно обняв. Заглянув у очі і промовив:

„...Не думала, Геню, що так зустрінемося... Я повернувся. І поцілував.“

НА ЧОЛІ ОКРУЖНОГО ПРОВІДУ ОУН СНЯТИНЩИНИ

Всім стало зрозумілим, що ОУН чекає нова боротьба, не менш жорстока, як із першими совітами. Василь Андрусяк очолив повітовий, а дещо пізніше окружний провід ОУН. З липня 1941 року він почав працювати під псевдом „Різьбяр“, створюючи підпільні осередки організації у селах Снятинщини і Коломийщини.

Зв'язок між проводом і низовими членами працював через Євгенію Гуцуляк („Народна торгівля“) і через шевця Фрондзєя у Снятині.

Євгенія Гуцуляк.
1941 р.

Підрайонним провідником ОУН у Снятині був Зеновій Маслянка, а районним – Дмитро Вагіль. Вони безпосередньо тримали зв'язок з окружним провідником „Різьбярем“ (В. Андрусяком).

На місце заарештованих товаришів стало юнацтво – Степан Бурляй, Ярослав Савкевич, Олександр Ляшкевич, Микола Бордун, Тамара Петрівська, Микола Кишкан, Лідія Гуцуляк...

Підпільники знайомились з таємнописом, шифрувальними роботами, азбукою Морзе. Вивчали топографію, щоб вміти користуватись картами.

Гестапо розшукувало патріотів, підсиляло провокаторів. Андрусяк „Різьбяр“ пішов у глибоке підпілля, переховувався у надійних людей в Заваллі, Стецеві, Топорівцях.

Весною 1943 року Василь Андрусяк отримав наказ крайового проводу ОУН – перейти у Чорний

ліс біля Станіслава. В один із днів Різьбяр із охоронцем Грізним таємно завітав у Запруття до своєї нареченої Євгенії – попрощатись. Більше року тривала їхня розлука...

БІЛЯ ВИТОКІВ ПОВСТАНСЬКОГО РУХУ

Провідник Андрусяк-„Різьбяр“ організував бойовий відділ, кістяк якого творили підпільники на псевда – Яструб, Сірко, Сокіл, Граб, Меч, Бровко, Дуб та інші. Всього чотирнадцять чоловік, які стали початком для утворення подальших повстанських відділів.

Виступивши у липні 1943 року з околиць Снятина рейдом через Городенківщину і Коломийщину, повстанці прибули до

Чорного лісу. У вересні-місяці чота Різуна (нове псевдо Андрусяка) нараховувала вже 45 осіб.

Загін отаборився в околиці сіл Грабівки, Завою і Яворівки Калуського району. З цього часу почала творитись нова історія Чорного лісу, яка пізніше дістала назву – нескорена повстанська земля.

Повстанці Різуна почали вишкіл: вчилися стріляти, вивчали прийоми рукопашного бою, картографію. Заодно брали участь у боях з німцями. Заступником Андрусяка-„Різуна“ став Петро Мельник-„Хмара“, родом з Бородчанського району.

Авторитет командира серед повстанців невпинно зростав. Зішлюсь на спомини бунчужного Богдана („Незгоєні рани“, 1993):

„...Командир Різун був завжди рішучий і врівноважений. У боях своєю відвагою і відчайдушністю творив чудеса. Стрільцтво вірило, що хоч ворог був утричі сильніший, але коли з ними Різун, то перемога буде за ними...“

Восени 1943 року повстанськими відділами Чорного лісу були розгромлені німці, які забирали молодь на примусові роботи у рейх. Протягом вересня-жовтня фашисти зазнали поразки у с.с. Рип'янка, Яворівка і Завій Калуського району.

В листопаді 1943 року відділ Різуна став сотнею УПА „Змії“, яка нараховувала у своєму складі 135 бійців.

Фашистське командування видало наказ – до зими 1944 року очистити Чорний ліс від різунців. Листопадового ранку німці в силі двох батальйонів почали наступ зі сторони Завою, Посічі та Майдану. Влучним вогнем зустріли бійці Різуна ворога. Більше 60 вояків втратили німці вбитими.

На початку 1944 року В. Андрусяк-„Різун“ у ранзі хорунжого став командиром чорноліського куреня „Скажені“, що нараховував чотири сотні, загальною кількістю 600 бійців. Це були відділи – „Підкарпатський“, „Месники“ (командир Благий), „Смертоносці“ (ком. Черник) і сотня Гамалії.

В цей час різунівці провели ряд успішних боїв, як з німцями, так і з червоними партизанами Шукаєва і Калугіна. Це бої 27 і 29 квітня 1944 року біля с. Грабівка і Завій Калуського району; 1 травня – біля с. Майдан, що на шляху з Калуща на Станіслав.

15 травня 1944 року повстанці заблокували сов'єтських партизанів „перстнем“ у 50 км і розгромили їх, ставши знову господарями Чорного лісу.

БІЙ НА ГОРІ ЛОПАТИ

30 червня 1944 року курінний Василь Андрусак-“Різун“ отримав від Крайового Військового штабу наказ – йти в рейд на захід. Під час походу відбувся знаменитий бій різунівців з німцями і мадярами на г. Лопаті біля Сколього. Протягом 9 липня 1944 року повстанці відбили багаторазові атаки ворога. Німці втратили більше 150 вбитих і багато поранених.

Про перехід бою на г. Лопаті маємо змогу дізнатись із „Споминів командира“ сл. п. сотника Володимира Чав'яка-“Чорноти“:

Сотник
Володимир Чав'як-“Чорнота“
(1922–1991)

„...В рейд на Дрогобиччину ми вирушили у другій половині червня (1944 року. – *Авт.*). Просувались повільно, бо мали з собою обоз із 25 возів, на яких були боеприпаси, харчі... Без перешкод ми дійшли до с. Кам'янки, що коло містечка Сколього.

На світанку 9 липня командир Різун повів нас на Сколе. Ми сходили з гори, коли побачили, що з другої гори на нас ідуть німці. Ми спішно повернулись і зайняли на верхах вигідні позиції.

...Першою відкрила вогонь сотня Благого. Ворог заліг. Загриміли наші кулемети. Поле бою вкрилося трупами. Опівдні зі Сколього на нас йшли мадяри. Їх зупинив вогонь з наших мінометів і кулеметів.

Десь коло п'ятої години пополудні німці зважились на ще один наступ, але й цей ми відбили. Ми вже святкували перемогу, але о 9-й годині вони прийшли знов... Дійшло до рукопашного бою... Німці запанікували, почали тікати. Перемога була за нами.

Гора, на якій ми вели бій, називалась Лопата. Вона увійшла в історію нашого куреня...“.

ТРАГІЧНИЙ ДЕНЬ 1 ЛИСТОПАДА 1944 РОКУ

Влітку 1944 року Галичина була звільнена червоною армією від німців. Виконуючи наказ на № 0078/42 „Про виселення українців...“ від 22.06.1944 р., проти УПА були кинуті багаточисленні загони НКВС. Повстанці зводили кровопролитні бої з московськими наїздниками, не давали останнім грабувати населення, вивозити його в Сибір.

Протягом серпня-вересня упівці Чорного лісу (к-р Різун) зробили напади на тодішні районні центри Станіславщини – Богородчани, Войнилів, Лисець, Більшівці та інші міста області. За цей же час підвідділи сотень Прута, Чорноти, Благого, Черника розгромили сільські гарнізони і „стрибків“ у Завої, Майдані, Посічі, Мислові, Яворівці – селах Калуського району і на шляху із Калуша на Станіслав.

Одночасно і більшовики провели з 14 по 19 жовтня 1944 року великими силами облогу на Чорний ліс. Повстанці успішно відбили напад.

30 жовтня НКВС (5 тис. чол.) почало широкомасштабну операцію по очищенню чорноліських теренів від різунівців. Наступного дня к-р Різун, знаючи, що в навколишні села Завій, Грабівку, Яворівку прибуло багато облавників, прислав звязкового Крука до сотенного Гамалії, щоб той покинув повстанський табір, бо ворогу відомо його розташування. Але провідник Роберт не наказав виходити із табору.

...Ранок 1 листопада 1944 року був прохолодний. У таборі, в урочищі Гуркало, перебував відділ Гамалії, Роберт зі своїми 60 стрільцями, члени Проводу.

Напад більшовиків був навальним. Удар на себе прийняв Гамалія (Іван Гонта) і чота повстанців. Жорстокий бій тривав більше години. Своїми молодими життями Гамалія і стрільці чоти дали можливість відійти провідникам, Роберту з охороною й іншим чотам.

На полі слави 1 листопада 1944 року впали двадцять сім повстанців. Серед них:

Галів Тимофій (підп. псевдо Скалюк) – член проводу ОУН,
Галояд Мирон (Володимир) – член проводу ОУН,
Турковський Василь (Павло) – член проводу ОУН,
Гонта Іван (Гамалія) – сотенний УПА,
Косило Оксана (Сніжка) – медсестра,
Лютак Богдан (Дністер) – чотовий,
Середюк Юрій (Лоза) – чотовий,

Сотенний УПА
Іван Гонга-„Гамалія“
(1913–1944)

Медсестра сотні Гамалії
Оксана Косило-„Сніжка“
(1921–1944)

Лешко Олекса (Дубовий) – ройовий,
Гаргат Федір (Потіха) – харчовий,
Клюба Василь (Журба) – харчовий,
та стрільці Василюшин Дмитро (Карась), Верстюк Михайло (Явір), Доцяк Василь (Тригуб), Доцяк Іван (Нестор), Дунько Михайло (Вир), Ліщинський Василь (Хитролис), Стонога Василь (Нестор), Шуляр Василь (Соловей) і Шуляр Іван (Перемога).

У списку – дев’ятнадцять імен; восьмеро повстанців залишилися невідомими.

Четвертого листопада Різун дав наказ сотні побувати на місці бою гамаліївців з ворогом. Повстанцям відкрилась жахлива картина: повалені дерева, порвані намети, знівечені тіла загиблих... Голяду-„Володимирі“ розривною кулею було знесено пів голови; сотенний Гонга-„Гамалія“ мав кулями перебиті ноги і, щоб не потрапити ворогу живим у руки, дострілювався із пістоля; медсестра Сніжка лежала із розпоротим животом (була вагітною)...

Недалеко поля боя повстанці викопали братську могилу побратимам. Ялиновим гіллям, палатками хлопці вкрили дно

Перезахоронення останків героїв-„гамаліївців“.
(Жовтень 1990 р.)

останнього спочинку героїв. На них поклали тіла 27 загиблих героїв. Могилу зрівняли із землею, щоб вороги не погдумились над прахом повстанців...

Через сорок шість років, 13 жовтня 1990 року, їх було перенесено і перепоховано за християнським звичаєм на сільському цвинтарі с. Грабівки Калуського району. Панахиду за упокій душі героїв-гамаліївців відслужили о.о. Дмитро Вірста і Петро Хемій. На перезахороненні були присутні родичі загиблих, гості з Івано-Франківська і Калуша, жителі навколишніх сіл.

Спливло три роки і на могилі повстанців постав пам’ятник, на якому можна прочитати напис:

„Тут спочивають старшини, бійці УПА-гамаліївці, члени проводу ОУН, які загинули 1 листопада 1944 року в бою з московсько-більшовицькими окупантами“.

РІЗДВО 1945 РОКУ. ПОРАНЕННЯ К-РА РІЗУНА

Замість полеглого командира Гамалії курінний Різун (друге псевдо Грегіт) призначив командувати сотнею Пирога. Користуючись відсутністю ворога, повстанці відпочивали, приводили себе до порядку після важких боїв з ворогом у жовтні-листопаді 1944 року.

Командир Різун уточнює маршрут походу.
Зима 1944 р.

далековид і через плече – шкіряну торбу з мапами“ (Костюк Г.-“Вишневий“ Рейди Підкарпатського куреня... – Т. 19.– С. 97).

На Різдво 1945 року в бою з чекістами курінний Різун-“Грегіт“ був важко поранений. Як це сталося, дізнаємось із „Споминів“ командира В. Чав'яка-“Чорноти“:

„...Різдвяні свята сорок п'ятого запам'ятались мені двома сумними подіями... Тоді загинув мій брат – чотовий Бей і був поранений наш славний командир Грегіт-Різун.

Ми думали, що в Рибному спокійно. Туди ввечері виступила наша сотня. З нею був Грегіт. Командир, мій брат і кілька стрільців відстали. Ми були впевнені, що хлопці нас наздоженуть.

Хтось із стрільців запропонував піти ближчою стежкою... Грегіт з хлопцями підходив до села. З найближчої хати вийшли чотири чоловіки з рушницями. А потім ще один. Хоч

На початку грудня курінь Андрусяка-“Різуна“ вирушив у рейд. Командували сотнями к-ри Хмара, Прут і Чорнота. Ворога було розгромлено у селах Велесниця, Ворона, Парище, Виноград... В бою біля с. Парище Богородчанського району чекісти втратили більше 70 чоловік вбитими.

„...Я вперше побачив Василя Андрусяка в грудні 1944 року, коли я був у його курені на присілку Майданик у Чорному лісі. Він був середнього зросту, але кремезної будови. Тоді він мав німецьку уніформу й озброєння – автомата і пістолу, на грудях носив

Олекса Зеленюк-“Пастер“,
лікар УПА. 1944 р.

Майор Павло Вацик-“Прут“
(1917–1946)

ранковий туман розвіявся ще не зовсім, командир зауважив у нього лице азіата. Витягнув револьвер і вистрілив. Стрільці встигли зняти з плечей кріси й відкрили вогонь. Але і вороги не дрімали. Черга скосила чотового Бей. Кулі... зачепили руки командира.

Грегіт побіг назад... Кулі свистіли, а він біг. Розривна куля вдарилася в руку. Кожух було пробито у восьми місцях... Ось уже й ліс – рятівник. Ще трохи пробіг між деревами і впав непритомний.

Бог допоміг нам знайти Грегота. Його відправили у безпечне місце... Оперував командира талановитий хірург „Пастер“ у с. Петранці. Наші сотні квартирували у навколишніх селах. Стерегли командира. Після успішної операції Грегота перевезли поправлятися у повстанську столицю Грабівку. Курінним став Прут... (Літопис УПА.– Т. 19.– С. 149–150).

Через дванадцять днів після поранення (19.01.1945 р.) командир Різун вже керував боєм біля с. Глибоке Богородчанського району. Він лежав на санях і видавав накази. 22 січня того ж року відбувся ще один бій між повстанцями і чекістами. Загинуло 150 облавників.

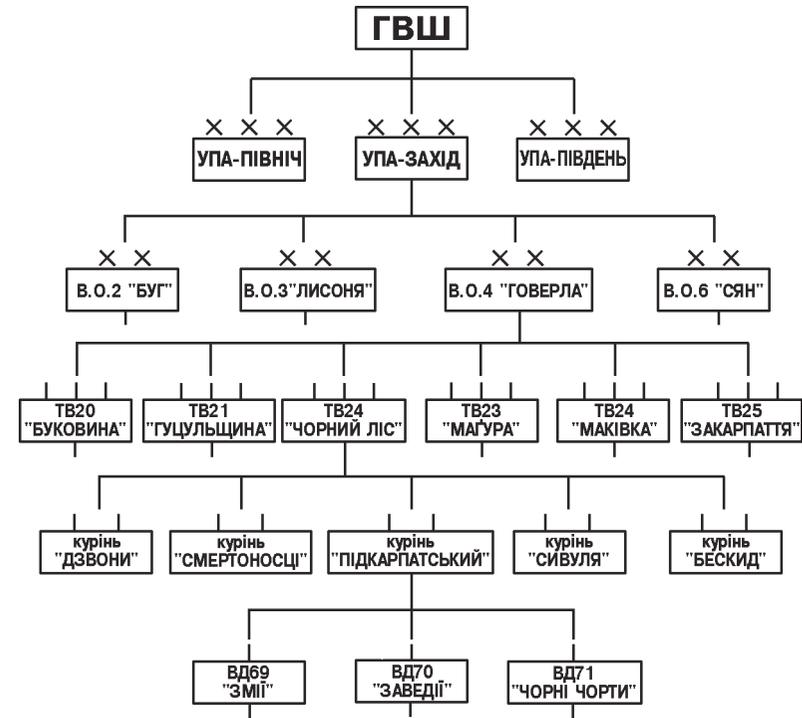
КОМАНДИР СТАНІСЛАВСЬКОГО ТВ-22 „ЧОРНИЙ ЛІС“

Весною 1945 року Василь Андрусяк (Різун, Грегит) наказом Крайового повстанського штабу був нагороджений Золотим Хрестом бойової заслуги II-го класу і призначений командиром Станіславського ТВ-22 „Чорний ліс“. Командир Різун дістав ступінь поручника.

Командир В. Андрусяк-“Різун“ (зліва) і провідник ОУН Станіславщини Я. Мельник-“Роберт“ (1945 р.)

Тактичний відтинок „Чорний ліс“ охоплював дійовий терен – Станіслав, Надвірна, Богородчани і південна Калущина (р-н сіл Рип’янка, Яворівка, Завій, Грабівка). На весну 1945 року відтинок об’єднував п’ять бойових куренів УПА – „Дзвони“, „Смертоносці“, „Сивуля“, „Підкарпатський“ і „Бескид“; загалом більше 3000 повстанців. Всього 12 сотень, що числились у документах УПА, як вд. 69–80.

Організаційна схема УПА в 1945 р.

Про масштаби боротьби з ворогом бійців ТВ-22 „Чорний ліс“ свідчать звіти куренів: виконано 110 бойових акцій, в т. ч. і на п’ять районних центрів Станіславщини. У боях чекісти втратили 1850 чоловік вбитими; між ними одного полковника, трьох майорів, вісім капітанів, більше двадцяти лейтенантів, дванадцятьох начальників районних чи міських відділень НКВС...

У боях курені здобули протитанкові рушниці, кулемети, велику кількість автоматів, крісів, пістолетів і гранат. Крім цього 35 тисяч патронів, взуття і харчові припаси.

Повстанські втрати – 195 вбитими, в т. ч. один курінний, п’ять сотенних. Поранених – 58 чоловік. Шістнадцять стрільців, які були важко поранені і щоб не датися в руки ворогу – покінчили з собою.

У травні 1945 року закінчилась війна між Німеччиною та СРСР і його союзниками – США, Англією та Францією.

У Європі настав мир, тільки не було його у західних областях України.

19 травня Микита Хрущов від імені „радянського народу“ видав відоzву до повстанців УПА. В ній говорилося, що радянська влада пропонує до 20 липня 1945 року „скласти зброю і покинути банди УПА...“. Підпільники і не думали полишати боротьби.

Відповіддю на „Звернення уряду УРСР“ був наказ Головного Командування УПА „До командирів і бійців Української Повстанської Армії“:

„...Коли Ви раз стали на шлях боротьби зі сталінським режимом, то не на те, щоб перед ним капітулювати, бо з ворогом, що загрожує існуванню нації, треба боротися на життя або смерть... Я впевнений, що зброї, яку Ви одержали з рук нації, народу, не осоромите, а прийдешнім поколінням передасте своє ім'я, вкрите безсмертною славою“ – писав Головний Командир УПА генерал Тарас Чупринка (травень, 1945).

Одночасно із зверненням більшовики здійснювали великі операції проти сил УПА. На територію Чорного лісу були здійснені два наступи – з 9 по 27 липня і паралельно з 16 липня по 2 вересня 1945 року. Проти куренів ТВ-22 „Чорний ліс“ було кинуте 90 тисяч облавників.

У боях з ворогом відзначились сотня Явора (Михайла Петраша), курінь Чорноти (Володимира Чав'яка), відділи Гонти, Сапера, Вовка і Причепи. В тому, що курені „Чорного лісу“ виходили переможцями (ворога приходилось по 20–25 чол. на повстанця), заслуга командира „Різуна-Грегота“. Останній унікав великих боїв, беріг сили повстанців для наступних звитяг із ворогом.

В цей час к-р Різун написав брошуру „Як перемагати“, яка стала настільною книгою повстанської боротьби. У 1945 році В. Андрусак-„Різун“ отримав ступінь сотника і четверту срібну зірку за поранення у боях з чекістами.

ВЕЛИКА БЛОКАДА 1945–1946 рр. ЗАГИБЕЛЬ КОМАНДИРА РІЗУНА

Від 18 жовтня 1945 року, з нагоди першої річниці визволення УРСР від німців, розпочалась т. з. „велика блокада“ теренів, у яких діяли загони УПА. Наступ на повстанців тривав півроку – до весни 1946 року.

Командир ВО-IV
„Говерла“ майор Микола
Твердохліб-„Грім“
(1910-1954)

В частинах НКВС, які блокували цілі райони дій повстанців від р. Дністер на сході і включно Дрогобичину (захід), нараховувалось 150 тисяч сталінських посіпак. Воєнна округа „Говерла“, яка охоплювала названу територію (включаючи і ТВ-22 „Чорний ліс“; к-р сот. Різун) могла протиставити ворогу 38 бойових сотень УПА. Їх чисельність становила 6 тисяч вояків і старшин.

Велика блокада завдала великих втрат відділам УПА. На теренах ВО „Говерла“ (к-р майор М. Твердохліб-„Грім“) їх чисельність зменшилась на 60% від свого початкового складу.

Важких втрат зазнали і різунівці. Не було сотні „Чорного лісу“, яка б не втратила 50–60 відсотків своєї чисельності. Із звітів відділів видно, що із 3000 бійців у 1945 році на весну 1946 року в рядах ТВ-22 залишилось біля 1300 повстанців.

Та найбільчшими за час блокади були втрати ключових командирів, зокрема тактичних відтинків. 29 січня 1946 року загинув поручник Микола Яворський-

„Козак“ (Коломийщина); командир Дрогобицького ТВ-24 „Маківка“ Ярослав Вітовський-„Андрієнко“ був загазований у криївці і попав безпритомним у руки НКВС.

Залишився в живих досвідчений командир калуського ТВ-23 „Магура“ сотник Ярослав Косарчин-„Байрак“, який виконував обов'язки у 1945–1949 роках. Про цього командира див. книгу Миколи Когути „Повстанська доля Байрака“ (Дрогобич, 1999.– 48 с., іл.).

Сотник сл. п. Ярослав
Косарчин-„Байрак“
(1919-1951)

24 лютого 1946 року впав легендарний командир „Чорного лісу“ майор (посмертно полковник) Василь Андрусак-“Різу-зун-Грегит“. В тому трагічному бою була розбита чекістами сотня Запорожця. Разом з командиром „Різуном“, прикри-ваючи його відхід, полягли: політвиховник Боян (Борис Ковач з Павельча), охоронець Горобець (Михайло Матіяшин, родом із Посіча) та три неznаних героїв.

Названих повстанців чекісти на двох санях привезли у с. Глибоке Богородчанського району. Командира Різуна і Бояна роздягли до пояса, зняли чоботи. У командира біля скроні з лівої сторони виднілася рана від пістолетного пострілу і був перев'язаний лікоть правої руки. Обоє сфотографували. Ці знімки бачила дружина Різуна Євгенія Андрусак під час слідства у 1947 році.

Командира Різуна і Бояна чекісти під посиленою охороною возили кілька днів по селах, показували людям, що їх захисник вбитий.

Вранці 9 березня 1946 року тіла загиблих повстанців при-везли у Богородчани, а через деякий час відправили до Ста-ніслава.

Існує декілька версій загибелі Різуна. Зупинюсь на одній з них, яку повідав мені калушанин Василь Бобик, нині покійний. Останній був родом з с. Грабівки Калуського району, брав участь у збройному підпіллі.

...В один з липневих днів 1944 року у Грабівці появилася з сім'єю незнайомиця. „Хто такий? Звідки?“ – губились у здогадках жителі села. До вечора наступного дня вже знали, що чоловіка звать Миколою, жінку Настею, а синів – Богданом і Володимиром.

Коли з походу повернувся у Чорний ліс командир Різуна, він мав розмову з прибулими. Гість розповів про себе: він із східних земель, в минулому лейтенант червоної армії. При німцях працював в українській поліції у Запоріжжі. Відпочине з дороги і збирається із сім'єю далі на захід.

Зважаючи на нестачу військових кадрів у лавах УПА, гостеві запропонували вступити у ряди повстанців. Порадившись з дружиною, Микола дав згоду. Дружину Настю і дітей прийняла до себе бездітна сім'я Олекси Матієва.

Новий повстанець дістав псевдо „Запорожець“. Спочатку був ройовим, через деякий час довірили чоту. В кінці 1945 року Запорожець очолив сотню. Виконував обов'язки ко-мандира справно, хоч завжди старався бути біля Різуна, ніби вичікував щось... Коли одного разу к-р Андрусак-“Різуна“ дав наказ Запорожцю піти із сотнею в рейд на

терени Закарпаття, той із відділом незабаром повернувся у Чорний ліс.

– Чому ви тут? Чому не виконали наказу?

Запорожець відповів:

– Я був ранений в бою (показав на скалічену руку), та й терену не знаю, бо не місцевий.

...У Грабівці всі знали Анну Микитин, яка сама виховувала двох малолітніх дітей. Її хата була в межу з оселею Олекси Матієва, у якого жила сім'я Запорожця. Була Анна до всього цікава, знала багато, бо за самогоном до неї заходили багато сельчан. Не обминали хати Микитин і повстанці, щоб зігрітися і, що гріха таїти, перехилити стакан самогонки. Різуна та інші командири не раз попереджали жінку не давати спиртного хлопцям.

В розмовах із повстанцями Анна кілька разів говорила, що вчорами до хати Олекси Матієва приходив незнайомий чоловік. Запитали. Жінка Запорожця мала відповідь: її від-відував брат. Після – їздила з головою сільської ради у Перегінськ (тодішній районний центр) ніби у справах грошей для своїх дітей.

Дізнавшись про розмови Анни Микитин і знаючи нетер-пимість командира Різуна щодо вживання спиртного пов-станцями, сотенний Запорожець наказав знищити її. Не зна-ли тоді грабівчани, що не тільки самогон був причиною смерті їхньої землячки.

...Зима 1945–1946 років була холодною, сніговою. Ко-мандир В. Андрусак-“Різуна“ вже кілька днів перебував з охороною у розташуванні сотні Запорожця. Чекав кур'єрів від к-ра Прута, щоб відійти далі в Карпати. А їх все не було.

Була неділя 24 лютого 1946 року. Тільки світало, коли знявши безшумно стійкових, у розташування сотні Запо-рожця увірвалися чекісти. Це була спецгрупа НКВС лей-тенанта Євтухіна.

Бій був жорстоким, кровопролитним. Доходило до руко-пашного бою. Багато вояків сотні полягло у перші хвилини бою... Замість того, щоб очолити бій і дати можливість відійти командирю Різуна, сотенний кинув напризволяще пов-станців. Є свідки бою – Дмитро Сосяк і Микола Мельник, які у хвилини бою бачили, як Запорожець стеріг очима к-ра Різуна і в останню хвилину кинувся за ним...

Тепер відомо, що Запорожець був підсланий НКВС із спеціальним завданням – знищити легендарного командира Чорного лісу.

Згадує дружина Різуна Євгенія Андрусяк:

„...Для повстанської шпитальки жителями Грабівки була викопана криївка, що знаходилась на зрубі, недалеко села. Про неї мало хто знав. В лютому 1946 року в криївці перебувало 12 хворих на тиф, яких я доглядала. Зі мною був зв'язковий „Колос“ (Антось Романів).

20 лютого до нас прийшов Василько (Андрусяк.– Авт.) із Запорожцем. То була середа. Казав, що чекає кур'єрів від Прута, щоб відійти у Карпати. Василь був блідий, поранена рука опухла. Залишитись відмовився. Казав, що розділить долю із своїми хлопцями. Вранці 21 лютого попрощався і покинув криївку.

Настала неділя 24 лютого 1946 року. Тишу прошили кулеметні і автоматні черги. Над лісом шугали літаки, скидаючи бомби. Від вибухів рухались стіни криївки. Нараз все стихло.

Багато днів ми були без харчів, не виходили з криївки, бо по слідах могли прийти чекісти. У вівторок чуємо – хтось добирається до нас. Прийшов Запорожець з одним стрільцем. Принесли пів барана.

Антось накинувся на нього:

– Де командир? Чого прийшов? По слідах можуть наскочити облавники.

Сотенний виправдовувався: відділ розбитий, йому нема куди подітися.

Питаю я:

– Чи були зв'язкові від Прута? Чи відійшов командир?

Запорожець, уникаючи погляду, відповів:

– Кур'єрів не було. А командир... Я бачив, як він пробивався на п'ятому кільці... Вони відступили.

Антось підійшов до мене.

– Негайно виходимо.

Сотенний казав почекати, але його ніхто не слухав. За нами з криївки виходили й хворі.

З Антосем ми пішли в Грабівку, а потім у с. Хмелівку Богородчанського району. Тут жив Антосів вуйко Микола. В селі я проживала під підробленими документами.

9 березня 1946 року вуйко Микола поїхав у Богородчани і повернувшись повідомив, що у місто з Чорного лісу чекісти привезли двох полеглих повстанців. Серед них був і мій Василь. Тієї ночі я родила хлопчика, якого назвала в честь батька – Васильком“.

Василь Андрусяк-“Різун“ (Грегит) посмертно нагороджений УГВР найвищим відзначенням – Золотим Хрестом

бойової заслуги першого класу і підвищений до ступеня полковника.

Коротко в.о. командира станіславського ТВ-22 „Чорний ліс“ був сотник (посмертно майор) Павло Вацик-„Прут“. Він загинув 1 березня 1946 року біля с. Пациків, коли чекісти налетіли на табір командира Прута.

Від серпня 1946 по 1949 рік командиром ТВ-22 „Чорний ліс“ був поручник (пізніше сотник) Богдан Трач-“Дунай“.

ВШАНУВАННЯ ПАМ'ЯТІ ПОЛКОВНИКА ВАСИЛЯ АНДРУСЯКА-„РІЗУНА“

Ім'я командира Чорного лісу оповите легендами, про нього співають пісні. Одна з них – „Пісня про полковника Різуна“

Обкладинка брошури
„Полковник Грегит-Різун“.
1948 р.

надрукована у „Літописі УПА“ (т. 19, с. 227–228). Уривок з цієї пісні я взяв епіграфом до даної книжки.

У 1948 році вийшла підпільним друком брошура „Полковник Грегит-Різун“ (серія видань для молоді „Слідами героїв“. № 2). Видання було приурочене другим роковинам загибелі сл. п. командира Василя Андрусяка-“Різуна“.

Більше сорока літ несли в серці пам'ять про свого командира сивочолі повстанці – різунівці. Тільки в лютому 1989 року вони підняли із небуття ім'я славного сина України, полковника В. Андрусяка-“Різуна“. На місці його загибелі у Чорному лісі постав пам'ятний хрест. З того часу, щороку 24 лютого,

Літо 1998 року. Члени калуської станиці вояків УПА і СУМу біля пам'ятного хреста полковнику В. Андрусяку-“Різуна”. В центрі – станичний І. Кульчицький. Шостий справа о. Д. Вірста, парох с. Грабівки Калуського р-ну

в день смерті к-ра Різуна, біля хреста збираються ветерани УПА, молодь, жителі навколишніх сіл, гості. Священники відправляють панахиду по герою.

Десять років носить ім'я полковника Василя Андрусяка (Грегіт, Різуна) Калуська міськрайонна станиця Всеукраїнського Братства вояків УПА (станичний Іван Кульчицький).

11 січня 1995 року на батьківщині героя у Снятині відбулася наукова конференція, присвячена 80-й річниці від дня народження командира Чорного лісу В. Андрусяка-“Різуна”. У конференції брала участь делегація станиці Братства УПА Калущини. Виступали колишні упісти Олекса Савчук із с. Завою Калуського району і Василь Бобик з Калуша. Їм доводилось зустрічатися з командиром Різуном на повстанських шляхах.

У травні 1999 року, на Зелені свята, у рідному місті Василя Андрусяка відбулось відкриття пам'ятника командирові Чорного лісу. Одним з ініціаторів встановлення пам'ятника і ведучим свята був Кузьма Хобзей, багатолітній політ'язень більшовицьких концтаборів. Священники – декани греко-католицької і православної конфесій Теодор Оробець і Михайло Марусик відправили поминальну панахиду й освятили пам'ятник славному синові покутської землі. Автор пам'ятника – професор Львівської академії мистецтв – Іван Самотос.

Пам'ятник В. Андрусяку-“Різуна” у Снятині в день його відкриття 23.05.1999 р. Виступає П. Арсенич з Івано-Франківська. Справа – ведучий свята К. Хобзей

Зустріч через пів століття. Євгенія Андрусяк біля пам'ятника чоловікові. Травень 1999 р.

Внук Василя Андрусяка Павло (в центрі) під час студентського голодування на площі Жовтневої революції (тепер майдан Незалежності). Київ, жовтень 1990 р.

Політв'язень Євгенія Андрус'як на лісоповалах Північного Уралу (1952 р.)

– Друже командир! Наказ виконано.

Коли я трохи освоїлась у напівтемряві, то побачила Василька, який лежав блідий на низькому тапчані. Побачивши мене, підняв геть забинтовану ліву руку... Я підійшла і поцілувала його в чоло. Воно було гаряче, бо Василько мав температуру, губи потріскані...“.

Через кілька тижнів, коли затягнулися рани, Василь підійшов до Євгенії, яка доглядала ранених бійців, і сказав:

– Нам треба одружитися.

Обвінчали їх 11 травня 1945 року в церкві с. Посіч, що недалеко Станіслава. Так розпочалось нелегке сімейне життя Євгенії і Василя Андрус'яків. Воно було коротким.

Їхня остання зустріч відбулася, у середу, 20 лютого 1946 року. Згадує дружина командира:

– Я запропонувала йому залишитись, підлікувати хвору руку, але Василько відмовився. Моїм хлопцям, каже, дуже важко – харчів майже немає, по п'ятах ідуть більшовики... Якщо гинути, то із стрільцями. І додав: „Я вже можу вмирати, що хотів зробити – зробив. Хотів створити повстанську армію – створив, і навіть оженився... Ти повинна жити, ти скоро будеш мамою. Ти сильна – виживеш...“.

Про смерть чоловіка Євгенія довідалась ввечері 9 березня. У неї потемніло в очах. А в першій годині ночі 10 березня 1946 року народився син, названий в честь батька Васильком. Переховувалась у надійних людей.

Євгенію Андрус'як чекісти заарештували у с. Новиці Калуського району 7 серпня 1947 року. Сина Василька забрали, віддали у Калуш в дитячий будинок. Матір судили. Вирок трибуналу – 10 років позбавлення волі.

Дев'ять довгих років Є. Андрус'як важко працювала на лісоповалах північного Уралу. Більше, ніж фізичні муки, діяла незагоєна душевна рана – де син?

29 квітня 1956 року Євгенію звільнили. Почала шукати сліди сина Василька. Побувала у дитячих будинках Калуша, Станіслава, писала у Київ. Нарешті натрапила на синівський слід. Василька усиновила сім'я офіцера КДБ Корсакова. Останній, після переїзду із Станіслава, проживав у м. Єльні Смоленської області (Росія).

Через суд Є. Андрус'як добилася, щоб їй повернули сина. Трохи пізніше Є. Андрус'як розповіла Василькові про батька. Він був вражений почутим, тільки сказав: „...Це треба записати, щоб знали онуки.“

Василь Андрус'як-син понад усе прагнув стати військовим льотчиком (пілотом). Мати не перечила. Тричі поступав Василь у військові училища України і Сибіру. Й тричі знаходили причини, щоб не прийняти. А причина була одна – батько боровся проти радянської влади, а мати відбувала покарання у таборі.

Євгенію Андрус'як переслідували, не прописували. Тільки в 1991 р. дістала приписку у сина в Івано-Франківську. З 1994 р. дружина командира Різуна проживає в однокімнатній квартирі по вул. В. Симоненка, 34 у обласному центрі.

Таким Є. Андрус'як побачила сина Василька після одинадцятилітньої розлуки (1958 р.)

Родина Андрусяків. Зліва – Євгенія Андрусяк,
справа – син Василь з дружиною і дітьми

На чільному місці у квартирі портрет чоловіка сл. п. командира Василя Андрусяка-“Різуна“. Поряд – родинна фотографія Андрусяків – діти сина Василя: Павло, дочки Оксана і Тетяна. Павло Андрусяк працює секретарем Івано-Франківської міської ради. У Євгенії Андрусяк вже ростуть правнуки – Василько (в честь прадіда В. Андрусяка, героя Чорного лісу), Христина та Наталка.

У вільну хвилину Євгенія Андрусяк сідає до столу, щоб на папері донести до нас миті свого нелегкого життя. Вони стали основою книги „Спогадів“, частина яких кілька років тому побачила світ у Львові. Мріє побачити надрукованим і закінчення споминів життєвого шляху.

Вклонімося низько цій скромній і заслуженій жінці – пані Євгенії Андрусяк – за її життєвий подвиг.

14 жовтня 1992 р., в дні святкування п’ятдесятих роковин створення УПА, на лісовій галявині у Чорному лісі (недалеко с. Грабівки Калуського р-ну) постав величний кам’яний хрест. Напис на ньому гласить:

„Закладено на освяту музею УПА „Чорний ліс“ у день Покрови Святої Богородиці, року 1992“.

У присутності гостей свята „Чорний ліс – 92“ хрест освятили греко-католицькі священики о.о. Михайло Бігун з Калуша і місцевий парох Дмитро Вірста.

З 1993 р. громадським директором музею УПА „Чорний ліс“ є Василь Галюк. Останній зібрав велику кількість матеріалів (документів, знімок, тощо), присвячених боротьбі ОУН-УПА на теренах Галичини. Чільне місце серед них займає постать сл. п. полковника Василя Андрусяка („Різун“-“Грегіт“; 1915–1946).

Слава Україні!
Героям слава!

Микола Когут збирає матеріали про своїх славних земляків – крайового провідника ОУН Ярослава Мельника-„Роберта“ (1919–1946) і відомого повстанського лікаря Ярослава Мартинця-„Береста“ (1921–1948). Якщо в когось з читачів є матеріали про названих осіб, прошу писати:

77300 Івано-Франківська обл., м. Калуш,
пр. Л. Українки, 18–26.
Тел.: (03472) 2-82-74.

СКОРОЧЕННЯ

Авт. – автор
бл. – біля
вд. – відділ
В.О. – Воєнна Округа
в.о. – виконуючий обов'язки
в/о – виборчий округ
вул. – вулиця
дир. – директор
ім. – імені
КДБ – Комітет Державної Безпеки
к-р – командир
КУН – Конгрес Українських Націоналістів
м. – місто
МП – мале підприємство
НКВС – Народний Комісаріат Внутрішніх Справ
ОУН – Організація Українських Націоналістів
п. – пан, пані
полк. – полковник, -ка
р-н – район
р. – рік
р. – ріка
с. – село
с. – сторінка, -и
СБ – Служба безпеки
сл. п. – славної пам'яті
сот. – сотник
СРСР – Союз Радянських Соціалістичних Республік
стан. – станичний
США – Сполучені Штати Америки
т. з. – так званий
ТВ – Тактичний Відтинок
ТзОВ – товариство з обмеженою відповідальністю
УГВР – Українська Головна Визвольна Рада
укр. – український
УПА – Українська Повстанська Армія
УРСР – Українська Радянська Соціалістична Республіка
фот. – фотографії
чол. – чоловік
шт. – штук

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. **Бажанський М.** Вічно житимуть.– Детройт: Сурма, 1984.– 109 с.
2. **Андрусак Є.** Спогади.– Львів: Галпрес, 1994.– 48 с.
3. **Бода Б.** Командир Чорного лісу.– Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1998.– 80 с.
4. **Болотенок М.** ...Воїстину свобода незнищена // Тижневик Галичини.– 1999.– 27 трав.
5. **Володимирський Ф.** У боях з ворогами // Новий час.– 1996.– 24 лют.
6. Вшанували пам'ять полковника Різуна // Дзвони Підгір'я.– 1995.– 24 січ.
7. **Гузинець О.** „...Я молилася, що знайшла дитину...“ // Дзвони Підгір'я.– 1994.– 27 груд.
8. Земляки пам'ятають // Галичина.– 1995.– 14 січ.
9. Історія українського війська – К.: Панорама, 1991.– 139 с.
10. **Каспрук С.** Борець за свободу // Новий час.– 1995.– 21 січ.
11. **Когут М.** Командир // Калуське віче.– 1997.– 2 бер.
12. **Когут М.** Смерть командира Різуна // Дзвони Підгір'я.– 1996.– 26 лют.
13. **Костюк Г.** Рейди підкарпатського куреня під командою Прута 1945 року.– В кн. Літопис УПА.– Т. 19.– С. 97.
14. **Крайній І.** „...Я не плакала, лише молила Господа, аби допоміг знайти дитину“ // Україна молода.– 1999.– 15 груд.
15. Літопис УПА, т. 3. Кн. 1. Чорний ліс. Видання команди Станіславського ТВ-22.– Торонто: Літопис УПА, 1987.– 272 с.
16. **Северин В.** Незгоєні рани – Снятин, Прут.– Принт, 1997.– 87 с.
17. **Содоль П.** Українська Повстанська Армія. 1943–1949. Довідник-І.– Нью-Йорк: Пролог, 1994.– С. 63–64.
18. **Чав'як В.** Спомини командира.– В кн.: Літопис УПА.– Т. 19.– С.С. 147, 149–150.

ЗМІСТ

Передмова	3
Молоді роки. Навчання у гімназії	4
Перший арешт. На чолі „Сокола“. Повітовий провідник ОУН	5
„Визволення“ 1939 року. Другий арешт	8
На вчительській роботі	8
В угорському концтаборі	9
В рядах батальйону „Роланд“. Повернення у Снятин	10
На чолі окружного проводу ОУН Снятинщини	11
Біля витоків повстанського руху	12
Бій на горі Лопаті	14
Трагічний день 1 листопада 1944 року	15
Різдво 1945 року. Поранення к-ра Різуна	18
Командир Станіславського ТВ-22 „Чорний ліс“	20
Велика блокада 1945-1946 рр. Загибель командира Різуна	22
Вшанування пам'яті полковника Василя Андруссяка-“Різуна“	27
Родина командира	31
Скорочення	36
Використані джерела	37

ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНЄ ВИДАННЯ

КОГУТ Микола

КОМАНДИР РІЗУН

*До 55-х роковин загибелі полковника
Василя Андруссяка-„Різуна“
(11.01.1915–24.02.1946)*

Редактор видання Валентина Савчин

Художник Мирослав Гаталевич

*Президент фірми Петро Бобик
Головний редактор Василь Іванишин
Літературний редактор Ярослав Радевич-Винницький
Технічний редактор Євген Гнатик
Відповідальний за випуск Ігор Бабик*

Підписано до друку з готових діапозитивів 10.11.2000.
Формат 84x108¹/32. Папір друк.
Офсетний друк. Умовн. друк. арк. 2,1.
Наклад 1000 прим.

Видавнича фірма “Відродження”.
82100, м. Дрогобич, вул. Т. Шевченка, 2.
Тел.: (03244) 3-73-59. Факс: (03244) 3-72-93.

Калуська міська друкарня.
77300, м. Калущ, вул. Т. Шевченка, 4.

КОГУТ Микола Степанович

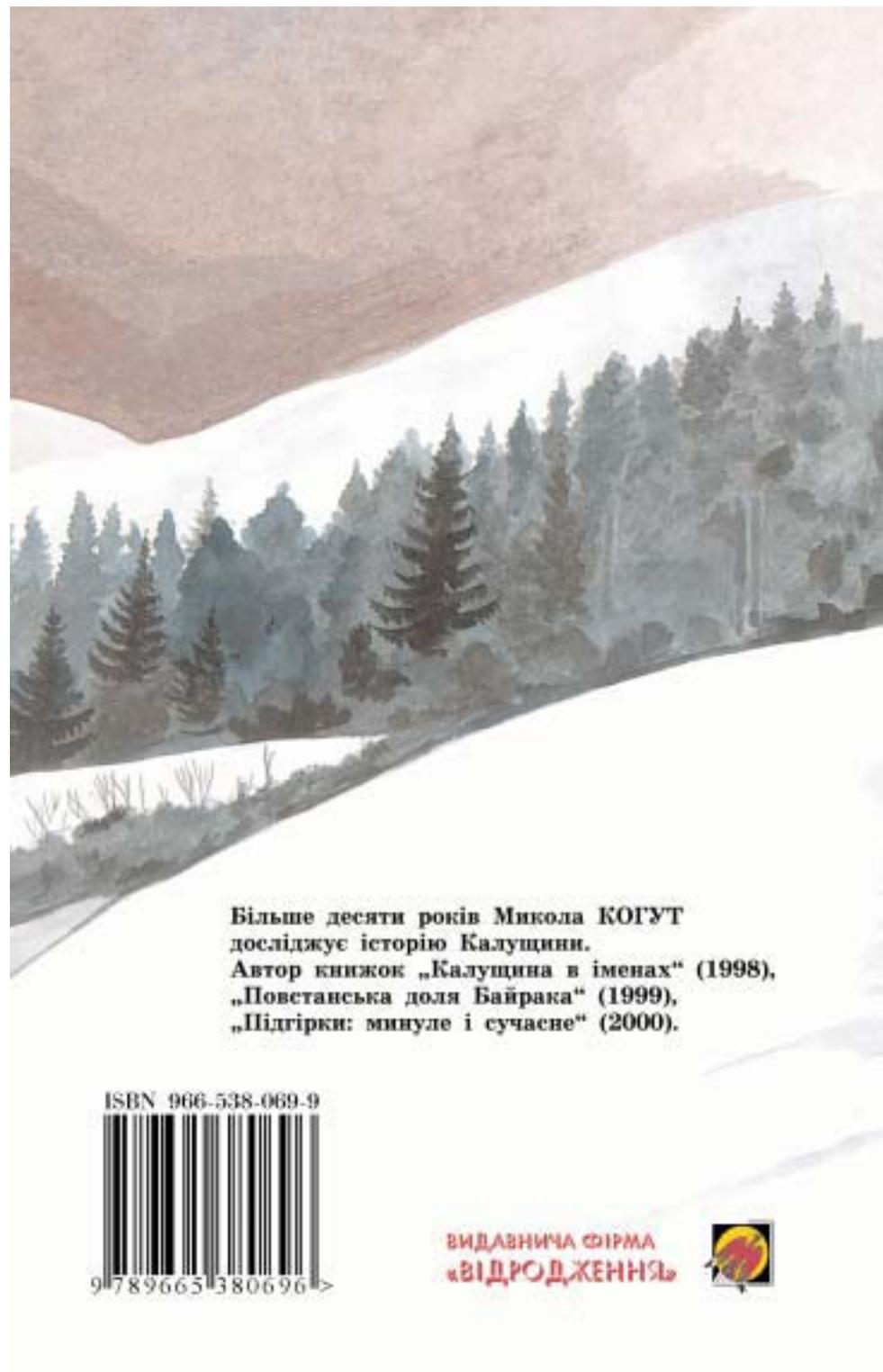
К57 Командир Різун. – Дрогобич: Видавнича фірма “Відродження”, 2001.– 38 с., 26 іл.

ISBN 966-538-069-9

В центрі книжки образ легендарного командира Чорного лісу сл. п. майора (помертно полковника) Василя Андрусика – „Різуна-Грегота“ (1915–1946). Видання приурочене 55-річчю від дня загибелі героя.

ББК 63 (4УКР)

К 0503020600-1 Без оголошення
2001

Більше десяти років Микола КОГУТ досліджує історію Калущини. Автор книжок „Калущина в іменах“ (1998), „Повстанська доля Байрака“ (1999), „Підгірки: минуле і сучасне“ (2000).

ISBN 966-538-069-9

ВИДАВНИЧА ФІРМА
«ВІДРОДЖЕННЯ»

